

O‘QITUVCHILARDA INKLYUZIV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH USULLARI

Ziyoda Xojimurodova Baxrom Qizi

207-DMT logoped o‘qituvchisi

Maxsus pedagogika

ANNOTATSIYA

Ushbu tezisda o‘qituvchilarning inklyuziv kompetensiyalarini shakllantirish yo‘llari va metodlari amaliy nuqtai nazardan tahlil etiladi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar, raqamli texnologiyalar va interaktiv metodlarni qo‘llash orqali o‘qituvchilar nafaqat maxsus ehtiyojlarga ega o‘quvchilar bilan samarali ishlashni o‘rganadilar, balki uyushqoqlik, bag‘rikenglik va moslashuvchanlik xususiyatlarini rivojlantiradilar. Maqolada mentorlik dasturlari, inkluziv treninglar, tajriba almashish va interfaol seminarlar orqali kompetensiyalarni rivojlantirish amaliy misollar bilan yoritiladi.

Kalit so‘zlar: O‘qituvchilar kompetensiyalari, inklyuziv ta’lim, professional rivojlanish, mentorlik, interaktiv treninglar, adaptiv pedagogika, raqamli vositalar, inkluziv metodlar.

Inklyuziv kompetensiyalarni shakllantirishda o‘qituvchilar uchun amaliy va kreativ yondashuvlar juda muhim. Masalan, o‘qituvchi sinfda “ko‘rinmas rol” usulidan foydalanishi mumkin, bunda dars davomida turli ehtiyojli o‘quvchiga yashirin yordamchi rol beriladi. Shu orqali bolalar bir-birini tushunishga, yordam berishga va empatiya his qilishga o‘rganadilar.

Yana bir amaliy usul – “virtual sinf sayohatlari”ni tashkil etish. Masalan, o‘qituvchi interaktiv platformalar yordamida butun sinfni nogironligi bo‘lgan insonlarning hayoti bilan tanishtiradi. O‘quvchilar real voqelikni his qiladilar, muammolarni ko‘radilar va qanday yechim topish mumkinligi haqida birgalikda fikrlashadi.

Mentorlik tizimidan ham kreativ foydalanish mumkin. Masalan, tajribali o‘qituvchilar yangi boshlovchi pedagoglarga inklyuziv darsni kuzatish va keyin

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th August, 2025

birgalikda tahlil qilish imkonini beradi. Bu jarayonda o'qituvchilar amaliy tajriba orqali bilimlarini mustahkamlashadi.

Interfaol o'yinlardan foydalanish ham samarali. Masalan, "hissiyot kartalari" orqali o'qituvchi o'quvchilarga turli vaziyatlarni berib, his-tuyg'ularni izohlashni so'raydi. Shu orqali o'qituvchining o'zi ham bolalarning psixologik holatini yaxshiroq tushunadi va inklyuziv muhitni yaratishga ko'nikma hosil qiladi.

Shuningdek, o'qituvchilar darslarni kichik guruhlar asosida tashkil etib, har bir guruhga turli darajadagi vazifalarni berishi mumkin. Bu usul har bir o'quvchiga imkoniyatiga qarab ishtirok etish sharoitini yaratadi, o'qituvchi esa amaliyot orqali differensial yondashuvni o'rganadi.

O'qituvchilarda inklyuziv kompetensiyalarni rivojlantirish uchun raqamli vositalardan ijodkorona foydalanish mumkin. Masalan, **Google Classroom** yordamida differensial topshiriqlar berish orqali o'qituvchi bir xil mavzuni turli darajadagi topshiriqlar shaklida taqdim etadi. Bir o'quvchi mavzuni oddiy esse orqali ifodalaydi, boshqasi taqdimot yaratadi, yana boshqasi videointervyu tayyorlaydi.

Edmodo platformasi o'qituvchilarga o'quvchilar bilan xavfsiz virtual sinf yaratish imkonini beradi. O'qituvchi maxsus guruh ochib, turli ehtiyojli o'quvchilar uchun alohida topshiriqlar joylashtiradi. Masalan, bir bola rasm orqali fikr bildirsa, boshqasi audio yozuv topshiradi. Bu orqali o'qituvchi individual yondashuvni amalda o'rganadi. **Seesaw** ilovasi o'quvchilarga o'z ishlarini turli shaklda taqdim etishga imkon beradi. O'qituvchi "Mening oilam" mavzusida topshiriq beradi. Kimdir surat chizadi, kimdir ovoz yozadi, kimdir esa kichik video tayyorlaydi. Shu orqali o'qituvchi ijodkorlikni qo'llab-quvvatlash va har xil ifoda usullariga imkon yaratishni o'rganadi.

Jamboard raqamli doskasi guruhliy ishlarda juda qulay. O'qituvchi "Tabiatni asraymiz" mavzusida onlayn muhokama tashkil qiladi. O'quvchilar turli stikerlar, rasmlar va yozuvlar joylashtiradi. Shu jarayon o'qituvchini inklyuziv muhitda barcha fikrlarni qadrlashga va bolalarni bir-birini eshitishga o'rgatadi.

Mentimeter vositasi yordamida o'qituvchi sinfdagi barcha o'quvchilarning fikrini bir paytda olish imkoniyatiga ega bo'ladi. Masalan, "Eng yaxshi dars metodlari" mavzusida interaktiv so'rovnoma o'tkaziladi. Kimdir yozadi, kimdir ramz tanlaydi,

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th August, 2025

yana kimdir emoji qo'shadi. Shu orqali o'qituvchi inklyuziv muhitda turli ifoda shakllarini qabul qilishni o'rganadi.

Sinfda o'qituvchi o'quvchilarning turli qobiliyatlarini hisobga olib darsni loyihalashtiradi. Har bir o'quvchi turli darajada topshiriqlarni bajaradi: kimdir matn yozadi, kimdir grafik chizadi, kimdir esa kichik rol ijro etadi. Shu orqali o'qituvchi har bir o'quvchining imkoniyatini qadrlash va inklyuziv yondashuvni amalda qo'llashni o'rganadi.

Guruh ishlari tashkil etishda o'qituvchi o'quvchilarni turli guruhlarga bo'ladi va har bir guruhga o'ziga xos vazifa beradi. Guruh ichida o'quvchilar bir-birini qo'llab, fikr almashadi va hamkorlik qobiliyatini rivojlantiradi. Shu jarayonda o'qituvchi ham turli xatti-harakatlar va ish usullarini kuzatib, inklyuziv pedagogik ko'nikmalarni mustahkamlaydi.

Rol o'yinlari va dramatizatsiya metodlari o'quvchilarning empatiya va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishda qo'llanadi. Masalan, tarix darsida turli voqealarni sahnalashtirish yoki adabiyot darsida qahramon obrazini jonlantirish orqali o'qituvchi o'quvchilarning hissiy va ijtimoiy jihatlarini hisobga olishni o'rganadi.

Interfaol muhokama va tahlil mashg'ulotlari o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. O'qituvchi o'quvchilarga turli vaziyatlarni tahlil qilish va yechim topish topshiradi, shu bilan inklyuziv kompetensiyalarni amaliyotga tatbiq qiladi.

Differensial metodlar yordamida o'qituvchi topshiriqlarni o'quvchining qobiliyatiga moslashtiradi. Masalan, matematik masalalarni turli darajada berish yoki matnlarni turlicha murakkablikda taqdim etish orqali har bir o'quvchi faol ishtirok etadi va o'qituvchi inklyuziv pedagogik yondashuvni chuqurlashtiradi.

Mentorlik va kuzatuv metodlari o'qituvchilarning professional kompetensiyalarini oshiradi. Yangi o'qituvchilar tajribali hamkasblar bilan darsni kuzatadi, keyin birgalikda tahlil qiladi va inklyuziv metodlarni amalda qo'llashni o'rganadi.

XULOSA

Inklyuziv pedagogika nafaqat o'quvchilarning qobiliyatlarini rivojlantirishga, balki o'qituvchilarning professional kompetensiyalarini oshirishga ham xizmat qiladi. Har bir o'quvchi uchun teng imkoniyat yaratish, darsni interfaol va ijodiy usullar bilan

tashkil etish, turli qobiliyatdagi o'quvchilarning ehtiyojlarini hisobga olish inklyuziv kompetensiyalarni shakllantirishning asosiy mezonlaridir.

Amaliy maslahatlar va tavsiyalar:

- **Differensial yondashuvni muntazam qo'llash:** O'qituvchi dars materiallarini turli darajada murakkablikda taqdim etishi kerak, shu orqali har bir o'quvchi o'z imkoniyatiga qarab ishtirok etadi.
- **Guruhiy ishlarga e'tibor berish:** Guruhlar tashkil etib, har bir o'quvchiga guruhdagi o'z rolini bajarish imkonini berish, hamkorlik va kommunikatsiya ko'nikmalarini rivojlantiradi.
- **Rol o'yinlari va dramatizatsiyani tatbiq etish:** Tarix, adabiyot yoki ijtimoiy fanlarda turli vaziyatlarni sahnalashtirish orqali o'quvchilarning empatiya va hissiy intellektini rivojlantirish.
- **Interfaol tahlil va muhokamalar o'tkazish:** O'qituvchi turli vaziyatlarni tahlil qilish va yechim topish topshiriqlari berib, o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi.
- **Mentorlik va kuzatuv tizimini qo'llash:** Yangi o'qituvchilar tajribali hamkasblar bilan darsni kuzatib, keyin birgalikda tahlil qiladi. Shu orqali inklyuziv yondashuvni amalda o'rganadi.
- **Har bir o'quvchining individual qobiliyatini qadrlash:** Matn, rasm, audio yoki video orqali ifoda qilish imkonini berish, o'quvchilarning ijodiy qobiliyatini rivojlantiradi.
- **Doimiy refleksiya va o'z-o'zini baholash:** O'qituvchi darsdan so'ng o'z faoliyatini tahlil qilib, inklyuziv metodlarni qaysi hollarda samarali qo'llaganini aniqlashi va takomillashtirishi muhim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abduraxmanova Sh.A. & Saydivosilov S.A. (2025). Inclusive Education in the Digital Age: Opportunities, Challenges and Prospects. International Journal of Artificial Intelligence, 5(03), 755–758 — maqolada sun'iy intellekt, VR/AR va adaptiv ta'lim platformalari orqali raqamli texnologiyalar yordamida inklyuziv ta'lim muhitini yaratish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Academic Publishers

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th August, 2025

2. Mukhtarkyzy K. et al. (2025). A systematic review of the utility of assistive technologies for SEND students in schools. *Frontiers in Education*, 11 Feb 2025 — yordamlovchi (assistiv) texnologiyalarning maxsus ehtiyojli o‘quvchilar uchun ta’lim samaradorligini oshirishdagi natijalari tahlil qilingan sistematik review. *Frontiers*
3. Villatoro M. & Moreno-Tallón F. (2025). Artificial Intelligence and Inclusive Education: Technological Solutions for Accessible Teaching. A Systematic Review. *Digital Education Review*, No. 47, June 2025 — maqolada sun’iy intellekt asosida erishiladigan texnologik yechimlar orqali kirishimli ta’limni bajarish metodlari chuqur o‘rganilgan. *revistes.ub.edu*
4. Yersultanova A. et al. (2024). Project-based teaching of computer science in inclusive education using digital technologies. *Scientific Herald of Uzhhorod University*, Series "Physics", Issue 56 — loyiha asosida o‘qitish metodini inklyuziv ta’limga integratsiya qilish orqali pedagogik samaradorlikni oshirish yo‘llari ko‘rib chiqiladi. *physics.uz.ua*
5. Gottschalk F. & Weise C. (2023). Digital equity and inclusion in education: An overview of practice and policy in OECD countries. *OECD Education Working Papers* No. 299 — OECD mamlakatlarida raqamli adolat va inklyuziya siyosati hamda amaliyati haqida tahliliy maqola, raqamli texnologiyalarning tengligi va ta’limda qo‘llanilishi muhimligini yoritadi. *OECD*